

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.12:004.9:35

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2026.2.1>

Макаров І. М.,

аспірант кафедри державно-правових дисциплін

Міжнародного університету

ORCID: 0009-0008-5997-8931

ЩОДО МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Анотація. Стаття присвячена комплексному осмисленню методологічних засад дослідження модернізації держави в умовах цифрової трансформації як багатовимірного соціально-правового процесу. У центрі уваги перебуває формування цілісної методологічної рамки, здатної забезпечити адекватний аналіз змін, що відбуваються у структурі, функціях та ціннісних орієнтирах держави під впливом інформаційно-комунікаційних технологій.

У статті досліджуються методологічні засади аналізу модернізації держави в умовах цифрової трансформації як комплексного соціально-правового явища. Обґрунтовано, що цифровізація виходить за межі суто технологічних змін і зумовлює трансформацію інституційних, функціональних та ціннісних характеристик держави. У зв'язку з цим актуалізується необхідність формування цілісної методології, здатної забезпечити адекватне наукове осмислення цих процесів.

Розкрито зміст методології юридичної науки у вузькому та широкому аспектах, а також обґрунтовано доцільність їх поєднання в межах інтегративного праворозуміння. Визначено систему класичних і неklasичних принципів дослідження, що забезпечують об'єктивність, логічну узгодженість і багатовимірність аналізу цифрових трансформацій. Окреслено основні методологічні підходи: системно-структурний, діяльнісний, аксіологічний, комунікативний і технологічний, як концептуальні орієнтири пізнання модернізації держави.

Особливу увагу приділено класифікації методів юридичної науки, які згруповано на загальні, загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціально-юридичні, що дозволяє забезпечити комплексний характер дослідження. Зроблено висновок про необхідність формування інтегративної методологічної моделі, яка поєднує різні рівні та інструменти наукового пізнання і відповідає сучасним викликам інформаційно-суспільства.

Ключові слова: цифрова трансформація, модернізація держави, методологія юридичної науки, методологічні підходи, принципи наукового дослідження, методи юридичного пізнання, цифрове врядування, публічне управління, інформаційно-комунікаційні технології, інтегративне праворозуміння.

Makarov I. M. On the methodology of studying the modernization of the state in the process of digital transformation

Abstract. The article is devoted to a comprehensive understanding of the methodological foundations for studying the modernization of the state in the context of digital transformation as a multidimensional socio-legal process. The focus is on the formation of a coherent methodological framework capable of ensuring an adequate analysis of the changes occurring in the structure, functions, and value orientations of the state under the influence of information and communication technologies.

The article examines the methodological foundations for analyzing the modernization of the state in the context of digital transformation as a complex socio-legal phenomenon. It is substantiated that digitalization goes beyond purely technological changes and leads to the transformation of the institutional, functional, and value-based characteristics of the state. In this regard, the need to develop a comprehensive methodology capable of ensuring an adequate scientific understanding of these processes is emphasized.

The content of the methodology of legal science is revealed in both its narrow and broad aspects, and the expediency of their combination within the framework of an integrative understanding of law is justified. A system of classical and non-classical research principles is identified, ensuring objectivity, logical consistency, and the multidimensional nature of the analysis of digital transformations. The main methodological approaches system-structural, activity-based, axiological, communicative, and technological are outlined as conceptual guidelines for understanding the modernization of the state.

Particular attention is paid to the classification of methods of legal science, grouped into general, general scientific, interdisciplinary, and special legal methods, which ensures the comprehensive nature of the research. It is concluded that there is a need to develop an integrative methodological model that combines different levels and tools of scientific cognition and corresponds to the contemporary challenges of the information society.

Key words: *digital transformation, modernization of the state, methodology of legal science, methodological approaches, principles of scientific research, methods of legal cognition, digital governance, public administration, information and communication technologies, integrative understanding of law.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах держава дедалі більше інтегрується у цифрове середовище, де ключового значення набувають системи електронного урядування та інфраструктури цифрової ідентифікації. Така трансформація актуалізує необхідність переосмислення класичних теоретико-правових категорій державної сфери, зокрема її суверенітету, функцій, форм здійснення влади та механізмів взаємодії з громадянським суспільством. Особливої ваги набуває питання забезпечення стійкості держави в умовах цифрових ризиків, від кібератак на її інфраструктуру, до інформаційних маніпуляцій. У зв'язку з цим постає об'єктивна потреба у формуванні належних методологічних засад дослідження модернізації держави, здатних адекватно відобразити складність і багатовимірність цифрових трансформаційних процесів. Зазначені положення підкреслюють актуальність обраної теми досліджень.

Метою статті є визначення та наукове обґрунтування методологічних засад дослідження модернізації держави в умовах цифрової трансформації, з урахуванням її інституційного, функціонального та ціннісного вимірів, а також формування концептуального підходу до аналізу трансформацій державної влади під впливом інформаційно-комунікаційних технологій як ключового компоненту сучасного публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Методологія є основою побудови якісного наукового дослідження, оскільки саме вона визначає концептуальні орієнтири, логіку та інструментарій наукового пізнання. Вона формує цілісну систему принципів, підходів і методів,

які забезпечують обґрунтованість постановки проблеми, коректність визначення об'єкта і предмета дослідження, а також адекватність вибору дослідницьких процедур. Через методологію забезпечується узгодженість між теоретичними положеннями та емпіричними даними, що дозволяє досягти достовірності, відтворюваності та наукової новизни результатів.

Методологію юридичної науки доцільно розглядати у вузькому та широкому аспектах як співвідношення інструментального та світоглядно-концептуального рівнів наукового пізнання, що перебувають у відносинах ієрархічної підпорядкованості та функціональної взаємодоповнюваності.

Аналізуючи методологію у широкому значенні науковці зазначають, що «Методологія наукового дослідження – це загальна система знань про теорію науки, її методи, принципи побудови та способи організації пізнавальної наукової діяльності, на яких ґрунтується вибір та сукупність методів, способів і прийомів проведення наукового дослідження. Оскільки методологія є вченням про структуру, логічну організацію, методи і засоби наукової діяльності, тому вона використовується в усіх галузях науки та видах наукових досліджень» [9, с. 25].

В контексті нашого дослідження, методологія юридичної науки розглядається саме у її вузькому, інструментальному значенні, із урахуванням інтегративного праворозуміння в якості основоположного.

В. В. Дудченко слушно зазначає, що «Сучасною домінуючою тенденцією у світовій юриспруденції є інтегративне праворозу-

міння, коли у праві поєднанні ідеї (метафізика), факти (позитивізм), і оцінки (аксіологія)» [3, с. 233].

Саме таке поєднання надає можливість всебічного пізнання особливостей модернізації сучасної держави у правовій площині в умовах впливу цифрових трансформації.

На думку О. М. Балинської «...методологія юридичної науки схожа на методологію будь-якої іншої соціально-гуманітарної галузі знань, але водночас має свої особливості, що відображають специфіку предмета (держави і права) та сферу застосування юриспруденції. Методи, принципи, прийоми і техніки сучасного правознавства демонструють плюралізм у підході їх добору, а також комплексність, що забезпечує охоплення науковою увагою широкого масштабу правової дійсності у поєднанні зі взаємодоповнюваністю всього методологічного інструментарію» [1, с. 30].

Відповідно, у теоретико-правових дослідженнях методологія виконує не лише інструментальну, але й світоглядну функцію, оскільки задає рамки інтерпретації правових явищ, визначає спосіб розуміння права, держави та юридичної діяльності.

Цілком виправданим є розуміння методології юриспруденції як наряду з тим що «...визначає принципи та підходи до розробки нових теоретичних концепцій у правознавстві. Вона дозволяє науковцям критично оцінювати існуючі теорії та пропонувати власні моделі для розуміння і пояснення правових явищ. Це сприяє постійному розвитку юридичної науки та адаптації її до сучасних викликів та реалій суспільства» [8, с. 460].

Цікавою, з наукової точки зору, є позиція що запропонована М. Костицьким: «Методологія пізнання в юриспруденції є систематизованою сукупністю філософських і наукових теорій, концептуальних ідей (моделей), методологічних принципів, парадигм і методів» [4, с. 14].

В умовах цифрової трансформації значення методології істотно зростає, адже дослідження складних, динамічних і технологічно опосередкованих процесів вимагає міждисциплінарних підходів, поєднання класичних юридичних методів із інструментами

аналізу даних, системного та інформаційно-технологічного підходів.

З цього приводу О. С. Мельничук вказує: «...сучасна методологія юриспруденції повинна робити акцент на міждисциплінарному підході, об'єднуючи, до прикладу, правозахисну роботу з іншими галузями, такими як економіка, соціологія, політика» [6, с. 43].

У сучасних умовах цифрової трансформації взаємодія онтологічних і епістемологічних орієнтирів набуває нової якості розширення інструментального арсеналу, що вбачається необхідною умовою для аналізу великих даних, алгоритмічних моделей, цифрових цінностей, кібербезпеки та інших факторів зумовлених потребами інформаційного суспільства.

Слід погодитися із твердженням, що «Сучасний розвиток країн залежать від того, наскільки вони можуть розробляти й впроваджувати сучасні технології» [2, с. 288].

М. С. Міхровська підкреслює, що «...на сьогодні, навряд чи можна знайти хоча б одну сферу діяльності держави чи життя суспільства, якої б не торкнулася глобальна діджиталізація чи, за українським зразком, цифровізація» [7, с. 110].

З наведеним твердженням можна погодитися частково, бо говорячи про глобальні перетворення у всіх сферах діяльності держави, слід використовувати більш широкий, за логічним обсягом термін – цифрова трансформація.

Вітчизняні науковці щодо співвідношення зазначених понять вказують наступне: «...цифрові трансформації – спричинені використанням цифрових технологій зміни в природі людини, її мисленні, життєдіяльності та управлінні; цифровізація – процес впровадження цифрових технологій для вдосконалення життєдіяльності людини, суспільства і держави» [5, с. 9].

В зарубіжній літературі зазначають, що «Цифрова трансформація – це культурна, організаційна та операційна зміна організації, галузі чи екосистеми шляхом розумної інтеграції цифрових технологій, процесів і компетенцій на всіх рівнях і функціях поетапно та стратегічно» [14].

Певною мірою розвиваючи зазначені положення, в сучасних наукових публікаціях

слушно резюмують, що «Формування цифрової інфраструктури – шлях до виконання намічених цілей держави та реалізації ефективних управлінських процесів» [10, с. 93].

Як слушно зазначає О. В. Карпенко, «В процесі розбудови цифрового суспільства та інтеграції України до європейської спільноти відбувається цифрова трансформація публічного управління» [13, с. 5].

Враховуючи зазначені положення, всебічне дослідження особливостей модернізації держави під впливом цифрової трансформації вимагає використання відповідного методологічного арсеналу, який має включати як класичні так і некласичні (модерні та постмодерністські) методологічні підходи, принципи й методи.

До переліку принципів, на яких ґрунтується дослідження зазначеної проблематики відносяться: класичні (об'єктивності, детермінізму, раціональності, історизму) та некласичні (плюралізму, міждисциплінарності, додатковості), які забезпечують адекватне відображення складності та динамічності відповідних процесів.

До класичних принципів належить передусім принцип об'єктивності, який вимагає неупередженого аналізу трансформацій держави з урахуванням фактичних даних, нормативних джерел і практики функціонування публічної влади. У контексті цифровізації це означає відмову від як технооптимістичних, так і технопесимістичних крайнощів, орієнтацію на верифіковані результати та емпіричну підтвердженість висновків.

Пов'язаний із об'єктивністю принцип детермінізму передбачає виявлення причинно-наслідкових зв'язків між цифровими інноваціями та змінами у функціонуванні держави.

В свою чергу принцип раціональності орієнтує дослідження на логічну послідовність, аргументованість і концептуальну узгодженість наукових висновків. Він передбачає використання чітких категоріальних конструкцій, уникнення внутрішніх суперечностей та побудову теоретичних моделей, здатних пояснювати цифрові трансформації держави.

Необхідність дослідження особливостей виникнення, формування та розвитку держави, її шлях від архаїчної до сучасної, зумов-

лює доцільність використання принципу історизму, що забезпечує розгляд модернізації держави як процесу, що має еволюційний характер і розгортається у часі. Цифрова трансформація при цьому аналізується не ізольовано, а як етап розвитку державності, що продовжує попередні адміністративні, правові та технологічні зміни.

Поряд із цим, дослідження означеної проблематики неможливі без застосування некласичних принципів, які відображають сучасний характер наукового знання.

Зокрема, принцип плюралізму передбачає використання різних теоретичних підходів до розуміння держави: інституційного, соціологічного, інформаційно-технологічного тощо. Це дозволяє уникнути редукціонізму та забезпечити багатовимірний аналіз цифрової трансформації.

Принцип міждисциплінарності полягає у залученні знань із суміжних галузей: інформаційних технологій, публічного управління, економіки, соціології, для комплексного дослідження процесів цифровізації держави.

Важливе значення має також принцип додатковості, відповідно до якого різні підходи та методи не виключають, а доповнюють один одного, дозволяючи сформувати більш повне уявлення про об'єкт дослідження. У контексті цифрової трансформації це означає необхідність поєднання кількісних і якісних методів, нормативного та емпіричного аналізу, теоретичних і прикладних підходів.

Основними методологічними підходами дослідження особливостей модернізації держави під впливом цифрової трансформації виступають: системно-структурний, діяльнісний, аксіологічний, комунікативний, технологічний.

З цього приводу, А. О. Фальковський обґрунтовує, що «Підходом у методології юриспруденції можна вважати загальну спрямованість дослідження, обумовлену певною фундаментальною ідеєю, крізь яку проходить процес осягнення права. Вибір підходу визначає відбір методів дослідження, а також інтерпретацію отриманих результатів крізь призму певної концептуальної ідеї» [12, с. 41].

Така позиція дозволяє розглядати методологічні підходи не лише як допоміжний інстру-

ментарій, а як концептуальні орієнтири, що визначають логіку, структуру та інтерпретаційні межі наукового аналізу.

У цьому контексті системно-структурний підхід забезпечує розгляд держави як цілісної, багаторівневої системи, елементи якої перебувають у стані взаємозв'язку та взаємозалежності. Цифрова трансформація при цьому постає як фактор, що змінює як внутрішню структуру державного механізму, так і характер взаємодії між його складовими.

Діяльнісний підхід акцентує увагу на державі як сукупності різноманітних видів діяльності: управлінської, нормотворчої, правозастосовної, сервісної. У межах цього підходу цифровізація аналізується як чинник трансформації способів здійснення державної діяльності, її процедур, форм і результатів.

Застосування аксіологічного підходу дозволяє оцінити модернізацію держави крізь призму цінностей, зокрема верховенства права, свободи, справедливості, безпеки та довіри. Це особливо важливо в умовах цифровізації, де виникають нові виклики для балансу між ефективністю управління та захистом прав людини.

Комунікативний підхід орієнтує дослідження на аналіз держави як системи правової та соціальної комунікації, що в умовах цифрової трансформації набуває нових форм, зокрема: електронного урядування, цифрових платформ, інтерактивних сервісів. Він дозволяє виявити зміни у взаємодії між державою та суспільством, зокрема у площині доступу до інформації та участі громадян у публічному управлінні.

Нарешті, технологічний підхід передбачає розгляд цифрових технологій як ключового чинника модернізації держави, що визначає

нові моделі організації влади, управління даними та прийняття рішень. У цьому аспекті держава постає як технологічно опосередкована система, функціонування якої дедалі більше залежить від цифрової інфраструктури та алгоритмічних механізмів.

Засновуючись на запропонованій Н. М. Крестовською класифікації, методи юридичної науки, на підставі яких має здійснюватися безпосередній процес пізнання особливостей модернізації держави під впливом цифрової трансформації, умовно можна поділити на чотири групи: «загальні; загальнонаукові; міждисциплінарні; спеціально-юридичні» [11, с. 25].

Така класифікація дозволяє вибудувати багаторівневу методологічну модель дослідження, у межах якої кожна група методів виконує власну пізнавальну функцію та доповнює інші. Поєднання зазначених груп методів забезпечує комплексний і багаторівневий характер дослідження модернізації держави в умовах цифрової трансформації.

Висновки. Ефективне дослідження трансформацій держави можливе лише за умови поєднання різних рівнів методологічного аналізу, що охоплюють як інструментальні засоби пізнання, так і світоглядні орієнтири. Такий підхід забезпечує не лише глибину теоретичного осмислення, а й належну інтерпретацію сучасних трансформаційних процесів у правовій площині.

Застосування системи взаємодоповнюючих принципів, підходів і методів дозволяє сформулювати цілісне бачення модернізації держави, у межах якого поєднуються різні аспекти її функціонування: структурні, діяльнісні, ціннісні, комунікативні та технологічні. Саме така багатовекторність забезпечує адекватність наукового аналізу сучасним викликам цифрової епохи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Балинська О. М., Яценко В. А. Методологія сучасного правознавства: посібник / О. М. Балинська, В. А. Яценко; за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 372 с.
2. Беззубко Л., Точонов І., Беззубко Б. Цифровізація: проблеми і виклики для управління. *Електронний науковий періодичний журнал "Успіхи і досягнення у науці". СЕРІЯ «Управління та адміністрування»*. № 6 (6). 2024. С. 286-297. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6\(6\)-286-297](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6(6)-286-297)
3. Дудченко В. В. Тенденції антиформалізму та цінностей у сучасній юриспруденції. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 11. С. 225-234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npronua_2012_11_25 (дата звернення – 18.04.2026)

4. Костицький М., Кушакова-Костицька Н. Методологія теоретичного та практичного пізнання в юриспруденції як у науково-практичному комплексі. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 1 (25). 2023. С. 9–17. DOI: 10.33270/01232502.9.
5. Куйбіда В. С. [та ін.]. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Серія: Державне управління. 2018. № 1. С. 5–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2018_1_3 (дата звернення: 10.04.2026).
6. Мельничук О. С. Доктрина прав людини та методологія юриспруденції: сучасні виклики. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2024. С. 41-44. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/6>
7. Міхровська М. С. Цифровізація – нова ера. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 6 (47). 2022. С. 110-114. DOI <https://doi.org/10.32782/ryuv.v6.2022.22>
8. Оборотов Ю. М., Горобець К. В. Методологія правового пізнання. Велика українська юридична енциклопедія. Харків : Право, 2017. Т. 2 : Філософія права. С. 460–463.
9. Основи наукових досліджень [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Г. Г. Стрелкова, М. М. Федосенко, А. І. Замулко, О. С. Іщенко. Електронні текстові дані (1 файл: 500 Кбайт). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 120 с.
10. Пігарев Ю. Діджиталізація публічного управління як чинник цифрової трансформації України / Ю. Пігарев, Н. Костенюк. *Актуальні проблеми державного управління*. Вип. 2. 2021. С. 92-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2021_2_17
11. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева. К. : Юрінком Інтер. 2015. 584 с.
12. Фальковський А. О. Поняття та функції методологічних підходів у сучасних правових дослідженнях. *Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць*. Вип. 45. Одеса : Юридична література, 2009. С. 40-44.
13. Цифрове врядування : монографія / О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік [та ін.] ; за ред. О. В. Карпенка. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.
14. Digital transformation: online guide to digital business transformation. URL: <https://www.i-scoop.eu/digital-transformation/> (дата звернення: 10.04.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 16.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026